

## Mostadmark Jernverk

Det eneste jernverk nordenfiells lå før herredsdelinga i Strinda herred (nåværende Trondheim kommune). Det var Mostadmarken Jernverk i Malvik sogn. Etter ei reise gjennom Trøndelag i 1774 skrev rektor Schønning<sup>(1)</sup> ved Trondhjems Katedralskole om Jernverket:

*"En Mil omtrent fra Herjuan mod øst eller mere nordlig, ligger Mostadmarken Jernverk som har en masovn, 2de Smide-hammere, 2 store Kul-huse, en Sav, en Qværn, foruden andre fornødne Huuse. Disse bygninger staae hos en liden Elv, som kort der ovenfor udløper af et lidet Vand, henimod 1/4 Mil langt fra Sør til Nord Foll-Søen kaldet. Denne Elv er den som nedløper i Hommelviigen, 3/4 Mil herfra, mod Nord, noget til Østen, men fra Jons-Vandet udløper den saakaldte Viik-Elv hvilken falder ud i Havet, vestenfor den Gaard, Ranum, noget mer end 1/2 Mil østenfor Trondhjem. Bemeldte Værk er forsynet med en Forstander eller Forvalter, en Masmester, en Former, 2de Hammer-Smeds-Mestere, foruden andre Arbeidere. De Malme som findes i Cirkumferensen omkring Værket ere ringe, ei tilstrækkelige og strenge, hvorover man har maattet forsyne det med Malm fra andre Steder, som fra Smølen og Sundmør hvilke Malmer føres paa Jægter til Hommelviiken og kjøres paa Vinterføret til Værket. "*



Skisse av anlegget ved Mostadmark Jernverk, tegnet av Arnfinn Vikhammermo 1989

Mostadmarken jernverk ble starta opp av presten og industri-mannen Bernt Brunsmann, som i 1657 fikk privilegium (forrett) på drifta. I 1664 fikk baronett William Davidson, engelsk resident i Holland, privilegium på Jernverket. Det er sagt at Brunsmanns enke avstod privilegiet til Davidson, som hadde finansiert

drifta. Verket omtales som dårlig drevet og heilt forlatt etter at Davidson omkring 1675 avvikla sine interesser.

Kjøpmann David Jacobsen Jelstrup, Trondheim, overtok jernverket, og etter noen års forløp, kom drifta i gang på nytt. Men heller ikke denne gang ble verket lenge i drift. Etter flere ganger å ha forsøkt å få jernverket solgt, nedla Jelstrup drifta ved midten av 1690-åra. I mange år ble nå verket liggende øde.

Det kom ikke i gang igjen før i 1758 da et kapitalsterkt interessentskap fra Trondheim fikk privilegium på drifta. Tross vanskeligheter, særlig med råstoffet, synes drifta for ei tid å være i god gjenge. Blant annet av støpegods leverte verket produkter av god kvalitet. Hovedinteressenten, lagmann Møllmann, lot for eksempel bygge til privatbolig for seg, et stort trepalass i rokokko-stil på torvet i Trondheim, seinere kjent som klubbelskapet Harmoniens bygning. Møllmann døde i 1778 og etterhvert som de øvrige medlemmene av driftselskapet falt bort, ble drifta fortsatt av de respektive arvinger. Dog omtales den som svært innskrenket, vel på grunn av vanskelighetene med kull- og råstoff-forsyninga. Gruvedrifta i Vennafjellet tok slutt i 1813 og den siste blesing foreløpig ved masovnen ble foretatt i 1817. Etter at beholdninga av rujern var brukt opp ble drifta nedlagt i 1818.

Det gamle jernverket fikk igjen oppleve en renessanse. I 1822 ble det danna et nytt interessentskap for overtakelse og drift av verket. I følge statistiske oppgaver omfatta produksjonen, foruten alminnelig støpegods, stang- og borjern, ankere og dregger, spiker og båndjern. Særlig oppnådde verkets skipsankere utmerket renommé. De ble laget «Paa en ellers ikke i Landet brugelig Maade, nemlig ved Sammensveisning af større Stykker». Blant medlemmene i det siste interessentskap var kjøpmann Nicolai Jenssen, bror av proprietær Lauritz Dorenfeldt Jenssen på Ranheim. Han utløste medinteressentene og overtok Mostadmarken Jernverk som eneeier.

Malmforsyninga ble imidlertid stadig mer prekær. Som Hoved-gruve hadde verket i lengre tid Grønli i Leksdalen, men malm måtte i større utstrekning hentes fra andre plasser, fra Hitra og fra Rana. Malmtransporten ble på denne måten lang og kostbar, og ikke forenelig med lønnsom drift. Da beholdninga av malm var brukt opp, ble jernverket endelig lagt ned omkring 1877. Nicolai Jenssens sønn, ingeniør og brukseier Lauritz N. Jenssen, eier av Halstad bruk (se gnr. 491' 1), overtok Værket og hadde skogs-og trelastdrift her. Etter hans død i 1891 fortsatte virksomheten av Lauritz N. Jenssen junior, som omkring århundreskiftet avvikla virksomheten, og solgte til A/S Meraker Brug.

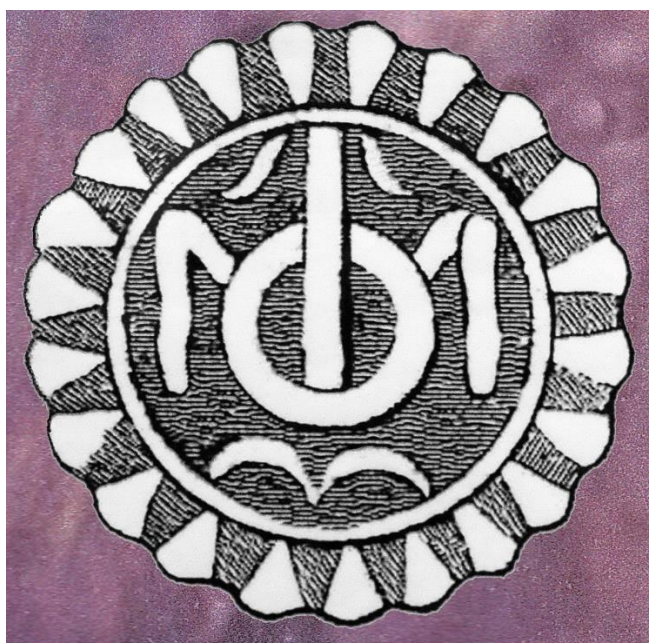
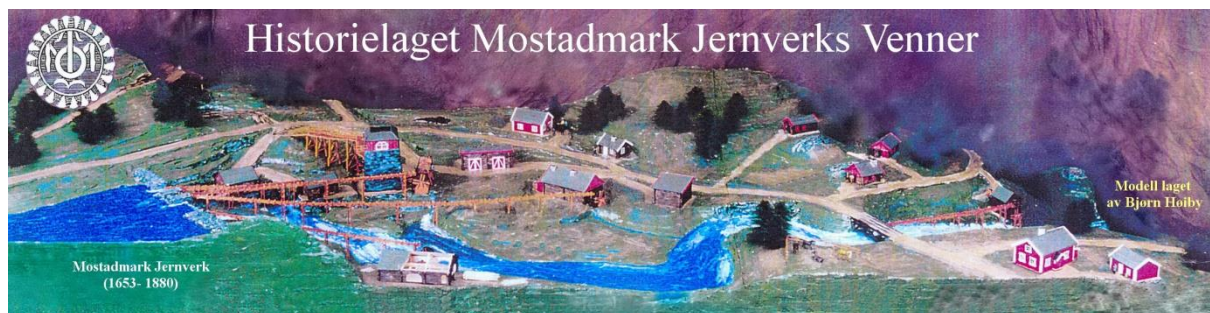


*Foldsjøen år 2000. Verkensplassen «Gammelplassen» til høyre, Foto Anita Gundersen*

Mostadmark Jernverk var nærmest som et eget små-samfunn å tegne, Det forsynte seg sjøl og sine arbeidere med hus og mat, noe kolonialvarer måtte de dog kjøpe. Bruksfolkene kunne være både «jordbrugere, tjenestegutter, tjenestepiger, sagarbeidere, kjørere, skomagere, skreddere, slagtere, snedkere, smeder, sypiger og verksarbeidere». Og alle sognet de til Verket som økonomisk og sosial enhet. I mer enn 200 år var folket rundt Foldsjøen og innover mot Venna-fjellet knytt til Mostadmarkens Jernverk og hadde sitt arbeid og sin fortjeneste ved Verket - Fra 1657 til omlag 1880.

(1). Schøning Gerhard (1722-1780) var rektor ved Trondhjem Katedralskole, og en av stifterne av «Det Kongelige Norske Vitenskapers Selskab». Sitatet er hentet fra «Reise gjennom en Deel af Norge i de Aar 1773, 1774, 1775 på hans Majestets Bekostning» .

***Artikkel om Mostadmark Jernverk i innledning (si. 26-29) til Bind III av Malvik Bygdebok, Kåre Forbord, 2003***



2020